راهکارهای نهادینه سازی سلامت اقتصادی در جامعه اسلامی با تکیه بر بیانیه گام دوم

فاطمه لطفی فروشانی[1]

چکیده

سلامت اقتصادی در واقع حفظ اقتصاد از آفت‌هایی مانند ربا، رشوه، اختلاس، احتکار و ... در جامعه است. برای این منظور نیاز است فرد و جامعه برای نهادینه سازی آن تلاش کنند. مقام معظم رهبری نیز در بیانات خود به سلامت اقتصادی اشاره کرده‌اند و راهکارهایی را برای مبارزه با فساد اقتصادی هم به مردم و هم به مسئولین دادند که ضرورت ایجاب کرده است به این مسئله‌ی مهم پرداخته شود. به همین منظور این مقاله با هدف شناخت راهکارهای نهادینه سازی سلامت اقتصادی در جامعه اسلامی با تکیه بر بیانیه گام دوم انقلاب به روش توصیفی- تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای- اسنادی تدوین شده است. یافته‌ها حاکی از آن است که راهکارهای فردی نهادینه سازی سلامت اقتصادی شامل رعایت تقوا، روحیه جهادگری، توجه به کسب درآمد حلال است. راهکارهای اجتماعی نهادینه سازی سلامت اقتصادی نیز شامل رفتار قاطع قوای سه گانه و برپایی عدالت اقتصادی است. با این راهکارها جامعه‌ی اسلامی به سلامت اقتصادی خواهد رسید و دیگر هیچ فردی خصوصا با تقوا و کسب درآمد حلال به فکر فساد اقتصادی که شامل احتکار، ربا، رشوه، اختلاس است نخواهد افتاد. مسئولین نیز با راهکاری که قوای سه گانه در کشور نهادینه خواهند ساخت، دیگر به فکر اختلاس، رشوه و ... نخواهند افتاد. از این رو جامعه به سلامت اقتصادی خواهد رسید.

واژگان کلیدی: اقتصاد، بیانیه گام دوم انقلاب، سلامت اقتصادی، نهادینه سازی.

---

[1] طلبه سطح دو مدرسه‌ی علمیه‌ی رضویه خمینی شهر.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در عصر جدید باید به آن توجه کرد مساله اقتصادی است. اقتصاد بر پایه دستورات الهی باعث پیشرفت و تعالی جامعه خواهد شد. برای برقراری عدالت اقتصادی و کاهش وابستگی اقتصادی از دیگر ممالک نیاز است تا سلامت اقتصادی کشور حفظ شود. بی‌تردید در جامعه‌ای که روزی مدیران و مسولان آن مسابقه‌ی زهد و ساده‌زیستی داشتند، چگونه در مسیر اخلاقی لغزیدند و سمت وسوسه ی مال اندوزی و مقام و ... رفتند و جامعه ای را که با مشکلات ناشی از تحریم اقتصادی دست و پنجه نرم می کند و در برابر دشمنان مقاومت و ایستادگی کرده را با اختلاس، رانت خواری و ... تنها گذاشته اند. مسأله اصلی و مهم بیانیه گام دوم انقلاب که در چهلمین سالگرد پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران از سوی رهبر معظّم انقلاب صادر شد، اصلاح اقتصادی کشور و ارائه‌ی راهکار برای سلامت اقتصادی در کشور است. به همین دلیل این مقاله درصدد پاسخگویی به این پرسش است که راهکارهای نهادینه سازی سلامت اقتصادی در جامعه اسلامی با تکیه بر بیانیه گام دوم چیست؟

هدف از این مقاله شناخت راهکارهای نهادینه سازی سلامت اقتصادی در جامعه است که این راهکارها از آیات، روایات و سخنان مقام معظم رهبری جمع آوری شده است. تا با ارائه‌ی راهکارهایی که همه ی آحاد ملت در آن شریک هستند، سلامت اقتصادی در جامعه اسلامی نهادینه شود.

امروزه با توجه به عدم توجه به سلامت اقتصادی در کشور و تزلزل رفتاری در میان برخی کارگزاران حکومت، ضروری است تا با رجوع به بیانیه گام دوم انقلاب، راهکارهایی را برای سلامت اقتصادی برشمرد تا جمهوری اسلامی که نماد اسلام در جهان است بتواند با عدالت و سلامت اقتصادی زبانزد تمام کشورها باشد. به علت افزایش بیش از اندازه فساد اقتصادی از جمله اختلاس، ربا، رشوه، عدم پرداخت خمس و... . زندگی بدون عدالت اقتصادی، تورم اقتصادی، مشکلاتی که با عنوان فساد اقتصادی در کشور معرفی شده است باعث شده تا به این موضوع پرداخته شود. مقام

معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب راهکارهایی را برای نهادینه سازی سلامت اقتصادی فرمودند که با مراجعه به آن می توان کشور را به سمت سلامت اقتصادی سوق داد.

با این عنوان مقاله یا پژوهشی به صورت مستقل انجام نشده است. اما در بین پژوهش های مختلف در مورد سلامت اقتصادی و مبارزه با فساد اقتصادی چندین پژوهش انجام شده است که به برخی از این موارد پرداخته شده است.

در این زمینه کتاب‌هایی نوشته شده از جمله:

- کتاب اقتصاد و توسعه سالم در اسلام، نوشته علی بابایی خورزوقی که در سال ۱۳۹۹ در انتشارات دارخوین اصفهان به چاپ رسیده است، به راهکارهای کاربردی و مسائل مربوط به اقتصاد اسلامی اشاره کرده است. در این کتاب تنها راهکارهایی در مورد اقتصاد اسلامی داده شده است و اما در مورد فساد اقتصادی و راهکارهایی برای آن اشاره ای نشده است.
- دادگر و معصومی نیا در کتاب خود با نام فساد مالی که در سال ۱۳۸۶ به چاپ رسیده است فساد مالی را تعریف و به ضرورت مبارزه با آن پرداخته اند. اما راهکاری در مورد سلامت اقتصادی در جامعه ذکر نشده است.
- در کتاب الفبای اقتصاد اسلامی نوشته‌ی محمد حسینی شیرازی، ترجمه حسین شاهرودی، که در سال ۱۳۷۳ به چاپ رسیده است، به اقتصاد اسلامی و علم اقتصاد و سرمایه داری غربی اشاره کرده است. او در این کتاب اقتصاد اسلامی را برتر از اقتصاد غربی دانسته است و فساد ناشی از اقتصاد در کشور را نفوذ دشمن دانسته است.
- ناصر مکارم شیرازی در کتاب خطوط اقتصاد اسلامی که در انتشارات مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع) قم در سال ۱۳۶۰به چاپ رسیده است، به شیوه کنترل خود به خود و فعالیت‌های غیرمجاز اقتصادی در اسلام اشاره کرده است. ایشان در این کتاب تنها به کنترل فساد اقتصادی اشاره کرد، و در واقع تنها به یک مورد از راهکارهای نهادیه سازی سلامت اقتصاد در جامعه اشاره کرده است.

در این زمینه پایان نامه‌هایی به رشته‌ی تحریر در آمده از جمله:

- صغری مولائی علی آبادی در پایان نامه ی دکتری تحصصی خود که در سال ۱۳۹۸ در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل دفاع کردند، به بررسی شاخصه های اقتصاد سالم از منظر آیات و روایات پرداخته است. ایشان در این پایان نامه به شاخصه‌های مفیدی از اقتصاد سالم پرداخته است، که می توان به عدم اسراف، تجمل گرایی و ... اشاره کرد. اما این مقاله به طور اخص به سلامت اقتصادی در جامعه می پردازد که یکی از راهکارها در این پایان نامه ذکر شده است.
- زهرا عبدالهی آرانی در پایان نامه‌ی خود با عنوان تاثیر آموزه‌های قرآنی و روایی در کاهش فساد اقتصادی (۱۳۹۵)، به زمینه‌های پیشگیری از فساد اقتصادی، مانند آگاه سازی، تزکیه نفس، نظارت دقیق و ... اشاره کرده است. اما هیچ راهکاری برای جلوگیری یا درمانی برای سلامت اقتصادی نداده است.

در این زمینه مقاله‌هایی به رشته‌ی تحریر در آمده از جمله:

- در مقاله ی معیارهای اقتصاد سالم از منظر قرآن و روایات به نویسندگی سید هادی میرمحمودی، که در سال ۱۳۹۰ در چهارمین همایش ملی قران کریم سفینه النجاه به چاپ رسیده است، به معیارهای نظری و عملی اقتصاد سالم پرداخته است. در این مقاله معیار اقتصاد سالم به شیوه صحیح تقسیم درآمد و مصرف کالاها و ارزش ذاتی کار اقتصادی، توجه به معاد و... اشاره شده است. که بیشتر راهبردی است تا راهکاری برای سلامت اقتصادی در جامعه بدهد.
- اعظمی‌نیا در مقاله‌ی خود با عنوان مفهوم شناسی جرم اقتصادی یا فساد اقتصادی (۱۳۹۰) به کلیه اعمالی که در اثر جرم به فعالیت اقتصادی مبدل شده است، جرایم اقتصادی گفته است که پیامدهایی بر اجتماع، اقتصاد، سیاست، نظام و ... بر جای می‌گذارد. ایشان از نظر حقوقی به فساد اقتصادی پرداخته است که در این مقاله جایگاهی ندارد.
- در مقاله‌ای با عنوان فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن، به نویسندگی محنت فر و شفعیتی ۱۳۸۲، به شاخص‌های فساد مالی در کشورهای مختلف اشاره کردند، اثرات ناشی از آن و روش های مبارزه با فساد را عنوان کردند. ایشان در تمامی کشورها بحث فساد

مالی را مطرح کردند، و راهکارهایی که قرآن، روایات و مقام معظم رهبری ارائه دادند استفاده نشده است.

وجه تمایز مقاله‌ی حاضر با مطالعات پیشین در این است که این پژوهش درصدد است تا به طور اخص به راهکارهای نهادینه سازی سلامت اقتصادی در جامعه اسلامی با تکیه بر بیانیه گام دوم انقلاب بپردازد. برای این منظور در مفهوم شناسی به سلامت اقتصادی و بیانیه گام دوم پرداخته شد و سپس نویسنده به راهکارهای فردی نهادینه سازی سلامت اقتصادی از جمله تقوا، روحیه جهادگری و کسب درآمد حلال می پردازد. در راهکارهای اجتماعی نهادینه سازی سلامت اقتصادی نیز به رفتار قاطع قوای سه گانه و برپایی عدالت اقتصادی برای بهبود سلامت اقتصادی جامعه اسلامی پرداخته شد.

۱. مفهوم شناسی

در هر پژوهشی نیاز است تا واژگان کلیدی و پرتکرار از نظر لغوی و اصطلاحی مفهوم شناسی شود تا هرگونه ابهام از نظر خواننده برطرف گردد.

۱-۱. سلامت اقتصادی

سلامت اقتصادی از دو واژه‌ی سلامت و اقتصاد تشکیل شده است که نیاز است هر کدام از واژگان به صورت جداگانه از نظر لغوی و اصطلاحی مفهوم شناسی شوند تا به معنای اصلی سلامت اقتصادی واقف شود.

رهبر انقلاب در زمینه عدالت اقتصادی این چنین فرمودند: یکی از مهمترین شاخصه‌های ما شاخص های عدالت اقتصادی است باید طبقات محروم پیشرفت اقتصادی کشور به معنای واقعی کلمه بهره‌مند بشود ما رونق اقتصادی کشور را بدون تامین اجتماعی به هیچ وجه قبول نداریم.[1] در جایی دیگر نیز فرمودند: «در مورد اقتصاد، اعتقاد ما این است که پیشرفت اقتصاد کشور، باید همراه با عدالت باشد؛ ما اقتصاد منهای عدالت را قبول نداریم؛ یعنی انقلاب قبول ندارد؛ نظام جمهوری اسلامی قبول ندارد. باید مراقبت بکنید که فاصله‌ی طبقاتی پیش نیاید؛ فقرا پامال نشوند؛ اینها جزو مسائل اساسی در برنامه‌ریزی‌های کلان اقتصادی ما است».[2]

در نتیجه یکی دیگر از مهم‌ترین راهکارهای نهادینه سازی سلامت اقتصادی در جامعه اسلامی، توجه ویژه به عدالت اقتصادی است، تا عدالت اقتصادی نباشد، فساد در جامعه وجود دارد.

---

[1]. خامنه‌ای، بیانات در جلسه تبیین سیاست های اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹/۱۲/۲۰.

[2]. خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیات دولت، ۱۳۹۴/۰۶/۰۴.

نتیجه گیری

سلامت اقتصادی در جامعه‌ی اسلامی نیازمند ارائه راهکارهایی است که در قرآن، روایات و بیانیه گام دوم انقلاب نیز آمده است. سلامت اقتصادی و نهادینه کردن آن در جامعه یعنی مبارزه با فساد اقتصادی، اصلاح اقتصاد و رعایت عدالت اقتصادی در جامعه است. این مقاله با مطالعات پیشین و منابع در دسترس به نتایج زیر دست یافته است.

- راهکارهای فردی نهادینه سازی سلامت اقتصادی که شامل رعایت تقوا است، فرد با تقوا همواره از گناه دوری خواهد کرد، در نتیجه به فساد اقتصادی روی نخواهد آورد به همین دلیل راهکار مناسبی برای سلامت اقتصادی خواهد بود. روحیه جهادگری در مردم و مدیران سبب خواهد شد که خودآگاهی کسب کنند و با مفسدان اقتصادی به مبارزه بپردازند. همچنین با توجه به کسب درآمد حلال و دوری از درامد حرام مانند رشوه، ربا، احتکار و ... خواهند توانست هم خود و هم جامعه را به برکت و سلامت اقتصادی برسانند.
- راهکارهای اجتماعی نهادینه سازی سلامت اقتصادی نیز شامل رفتار قاطع قوای سه گانه است، قوه ی مقننه با قوانین وضع شده، قوه ی مجریه با اجرای قوانینی که قوه ی مقننه برای برخورد با مفسدان اقتصادی وضع کرده است کمک به سلامت اقتصادی خواهد کرد. در صورت تخطی از فرامین قوه ی مجریه، قوه ی قضائیه با محاکمه ی در خور مفسدان اقتصادی می توانند جلوی فساد اقتصادی خصوصا اختلاس را بگیرند و راه را برای سرمایه گذارانی که با تقوا هستند و تنها به فکر کسب درآمد حلال می باشند باز کنند. برپایی عدالت اقتصادی نیز یکی دیگر از راه های سلامت اقتصادی است که سبب پیشرفت کشور و فقرزدایی خواهد شد.

منابع

* قرآن کریم(ترجمه محسن قرائتی)

کتب

۱. آذرنوش، آذرتاش، **فرهنگ معاصر (عربی – فارسی)**، تهران: نی، ۱۳۷۹ ش.

۲. امامی، محمد جعفر، **لغات در تفسیر نمونه**، قم: امام علی بن ابی طالب (ع)، ۱۳۸۷ش.

۳. بانکی پور فرد، امیر حسین، **عیش و معاش؛ زندگی گوارا در پرتو اقتصاد اسلامی**، اصفهان: حدیث راه عشق، ۱۳۹۳ش.

۴. برازش، علیرضا، **تفسیر اهل البیت**، سیدرسول بهشتی نژاد، تهران: امیرکبیر، چاپ دوم، ۱۳۶۴ش.

۵. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، **غرر الحکم و درر الکلم**، سید باقر میرعبداللهی، قم: موسسه فرهنگی دار الحدیث، چاپ هشتم، ۱۳۹۵ش.

۶. خامنه‌ای، علی، **بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران**، تهران: انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷ش.

۷. دهخدا، علی اکبر، **لغتنامه‌ی دهخدا**، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ش.

۸. راغب اصفهانی، محمد، **المفردات فی غریب القرآن**، تحقیق: عدنان داودی، دمشق: دارالقلم، ۱۴۱۶ق.

۹. ـــــ **ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن**، ترجمه و تحقیق: غلامرضا خسروی حسینی، تهران: المکتبه المرتضویه لاحیاء آثار الجعفریه، ۱۳۸۳ش.

۱۰. رمضانی، احمد، **اختلاس**، تهران: پژوهشگاه فرهنگی و اندیشه، چاپ اول، ۱۳۸۰ش.

۱۱. طباطبایی، محمد حسین، **المیزان فی تفسیر القرآن**، ج۱۹، بیروت: موسسه علمی، ۱۴۰۳ق.

۱۲. طبرسی، فضل بن حسن، **مجمع البیان فی تفسیر القرآن**، مصصح: هاشم رسولی، بیروت: دارالمعرفه: بیروت، ۱۴۰۸ق.
۱۳. ـــــــ **ترجمه تفسیر مجمع البیان**، ترجمه احمد بهشتی، تهران: فراهانی، ۱۳۵۹ش.
۱۴. عبدالمنعم، محمود عبدالرحمن، **معجم المصطلحات و الالفاظ الفقهیه**، ج ۲، قاهره: دارالفضیله، بی‌تا.
۱۵. فراهیدی، خلیل بن احمد، **العین**، قم: انتشارات اسوه، ۱۴۱۴ق.
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی**، تصحیح: علی اکبر غفاری، قم: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۸ش.
۱۷. مظلومی مراغه‌ای، مجتبی، **عوامل انحراف خواص از منظر قرآن کریم**، پایان نامه سطح ۲ تبلیغ، حوزه سفیران هدایت، ۱۳۹۴ش.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، تهران: داراالکتب الاسلامیه، چاپ سی و ششم، ۱۳۷۹ش.
۱۹. ملکیان اصفهانی، رسول، **علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید**، اصفهان:، قائمیه، ۱۴۰۰ش.
۲۰. منتصر، عبدالحلیم؛ انیس، ابراهیم؛ **فرهنگ معجم الوسیط**، قم: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ هشتم،۱۳۸۰ش.
۲۱. موسوی اصفهانی، جمال الدین، **پیام‌های اقتصادی قرآن**، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۸ ش.

سایت اینترنتی www. farsi.khamenei.ir

۱. خامنه‌ای، سید علی، بیانات در دیدار اعضای ستادهای نمازجمعه، ۱۳۸۱/۰۵/۰۵.
۲. ـــــــ بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۸۰/۱۰/۱۱.
۳. ـــــــ بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۸۰/۱۰/۱۹.
۴. ـــــــ خطبه های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۸/۰۳/۲۹.

۵. ـــــــ، بیانات در دیدار فعالان بخش های اقتصادی کشور، ۱۳۹۰/۰۵/۲۶.
۶. ـــــــ، بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های افتص‌اد مقاومتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.
۷. ـــــــ، بیانات در جلسه تبیین سیاست های اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹/۱۲/۲۰.
۸. ـــــــ، بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیات دولت، ۱۳۹۴/۰۶/۰۴.